

CTIBOR NEČAS

ORGANIZAČNÍ SÍŤ A OBCHODNÍ ČINNOST ČESKÝCH BANK V JIHOVÝCHODNÍ EVROPĚ (VE ČTVRTSTOLETÍ PŘED ROKEM 1918)

Domácí banky začínaly poměrně záhy operovat na širším než jenom českém obchodním území a využívaly k tomu pestré organizační sítě, kterou tvořily jak filiálky a expozitory, tak přisvojované a zakládané afilace. Zatímco domácí české ústavy pronikaly spíše do okrajových předlitavských nebo uherských království a zemí, pak domácí německé ústavy omezovaly dosah své působnosti na dědičné rakouské državy.

Hlavní proud českého kapitálového exportu postupoval směrem na jihovýchod, tedy do Kraňska, Přímoří a Dalmácie a rovněž do Uher včetně Charvátska a Slavonie, dále do Bosny a Hercegoviny a nakonec také do ciziny, tedy do Srbska, Černé Hory, Bulharska a do Rumunska. U jeho pramenů stály nejprve vídeňské, později terstské a lublaňské a nakonec také bělehradské a sofijské pobočky českých bank.

Ve Vídni zdomácněla nejdříve Živnostenská banka, která se připravovala na zřízení tamní filiálky od poloviny 90. let. Tehdy také vykonali vrchní ředitel spolu s předsedou správní rady dvě služební cesty, aby si ověřili, jaké autoritě se těšil jejich ústav u Rakousko-uherské banky a u příslušných ministerstev. Cestovní zprávy nejvyšších bankovních funkcionářů zněly nadmíru příznivě a přesvědčivě.

Po delším jednání byla filiálka protokolována a v srpnu 1898 zahájila svou obchodní činnost. Díky prozíravosti a podnikavosti J. Špitálského, povyšovaného postupně na dirigenta, tj. ředitele filiálky a dále na ředitele a vrchního ředitele centrály, dosáhla v celém bankovním organismu zvláštního postavení, jež lze charakterizovat jako přechod k samostatnému ústavu. Podle výroční zprávy za rok 1905 „rozmanitostí, rozvětveností a výnosností svých obchodů, tuzemských i zahraničních, stojí v čele filiálka vídeňská, jejíž obchody každým rokem se stupňují a jež pravidelně ku našim výtěžkům bilančním přispívá“.¹ Za dvě dese-

¹ Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze. Praha 1899, nestr. výroční zpráva za rok 1898. Rovněž Živnostenská banka. Filiálka ve Vídni. Vídeň 1914 a NL 3. 8. a 7. 9. 1898.

tiletí svého působení dosáhla 10 mil. K čistého zisku a dalších nejméně 5 mil. K vedla jako skrytou rezervu.

Ve stopách nejvýznamnější a nejstarší české banky vstoupily do Vídně také další dva agilní pražské ústavy. Prvním z nich byla Ústřední banka českých spořitelů, jejíž vídeňská filiálka začala úřadovat v únoru 1906 a pod vedením dirigenta A. Krále provozovala podobně jako filiálka Živnostenské banky obchody nejenom na jihu Předlitavska, ale také v okupovaných zemích a rovněž v Srbsku a v Černé Hoře. Česká průmyslová banka jako další z pražských ústavů otevřela svou filiálku ve Vídni v září 1908 a její vedení svěřila dirigentu A. Špitálskému. Také do této pobočky byly vkládány značné naděje, jak o tom svědčí slova příslušné výroční zprávy: „*Dle dosavadní úspěšné činnosti lze očekávat, že dospěje vbrzku k žádoucímu rozvoji a docílí pěkných úspěchů.*“²

Za předválečné hospodářské konjunktury a v letech první světové války přebíraly organizátorskou funkci při jihovýchodní expanzi českého kapitálu od vídeňských filiálek nově zřizované filiálky terstské a lublaňské.

Do Terstu rozšířila síť svých poboček nejdříve Ústřední banka českých spořitelů, když byla na tuto možnost upozorněna národohospodářským časopisem Tržčanski Lloyd. S konečným rozhodnutím však centrála příliš nespěchala, konzultovala celou věc několikrát u inspektora cedulového ústavu a zřízení této a také lvovské filiálky provedla současně.

Terstská filiálka Ústřední banky českých spořitelů začala úřadovat pod vedením dirigenta J. Pokorného v červenci 1907 a představovala první zakotvení českého bankovníctví na svobodném terstském území. Zpočátku byla v podřízeném vztahu k filiálce ve Vídni a teprve po půlročním působení provedly obě pobočky vzájemnou rajonizaci obchodů (podle ní bylo terstské filiálce přiděleno spojení s bankovními obvody Rakousko-uherské banky nejenom ve Rijece, ale dokonce též ve Varaždínu a v Záhřebu).³

Daleko zkušenější Živnostenská banka následovala Ústřední banku českých spořitelů v jejím průkopnickém vykročení teprve s ročním zpožděním. Její filiálka v Terstu začala pracovat v červenci 1908 a dirigentem se stal B. Novák. Nová pobočka pouze organizačně doplňovala vídeňskou filiálku. Její podřízenost byla patrná jak ze vzájemného rozdělení obchodního teritoria, tak zejména při inspekcích na jihu Předlitavska a v Charvátsku a Slavonii, jež byly prováděny výhradně z Vídně.⁴

V lázeňských sezónách 1912–1913 byly při terstské filiálce Živnostenské banky v provozu expozitury v přímořském Gradu a v charvátské Opatiji, které však zůstaly po dobu první světové války uzavřeny.

² Česká průmyslová banka. Praha 1909, nestr. výroční zpráva za rok 1908. Rovněž PO 1, 1907–1908. O Ústřední bance českých spořitelů viz Ústřední banka českých spořitelů. Praha 1906, nestr. výroční zpráva za rok 1905 a rovněž Spořitelní obzor 4, 1905, 15, s. 311.

³ PO 1, 1907–1908, II, s. 350.

⁴ Ib. 1, s. 10.

Zatímco Ústřední banka českých spořitelů a Živnostenská banka vybudovaly své pobočky v největším rakousko-uherském přístavu na Jadranu, pak jiné dva pražské ústavy přistoupily k podobnému činu v kraňském hlavním městě. Česká průmyslová banka angažovala r. 1911 pro Kraňsko nejprve losového agenta a s přihlédnutím k jeho aktivitě mu o rok později schválila v Lublani jednatelství. Náklady spojené s vydržováním této agenturní kanceláře vedly k jejímu povýšení na pobočku. Lublaňská filiálka zahájila svou činnost v březnu 1914 a jejím dirigentem byl jmenován O. Balcar. Pozemková banka, která se specializovala na realitní obchody a převody nemovitého majetku, parcelovala mj. v letech 1916–1917 několik statků v Dalmácii a v jižním Štýrsku. Zkušenosti z těchto operací vedly k systematickému rozšiřování obchodní působnosti v širokém okolí a nakonec k rozhodnutí otevřít tam pobočku. Lublaňská filiálka Pozemkové banky začala úřadovat v květnu 1918.⁵

Jediným větším českým ústavem bez vídeňské filiálky zůstala Pražská úvěrní banka, kterou však akcionování průmyslových podniků v Srbsku a v Bulharsku přivedlo k myšlence na české bankovní poměry téměř výstřední: rozšířit organizační síť do zahraničí. Myšlenkou zříditi filiálku v Bělehradě zabývala se správní rada Pražské úvěrní banky po celou druhou polovinu r. 1909 a v prosinci o tom přijala závazné usnesení. Jakmile se podařilo získat příslušná povolení od srbské vlády a vídeňských ministerstev financí a obchodu, byla bělehradská filiálka v červenci 1909 aktivována a jejím ředitelem se stal K. Husník. Český tisk při této příležitosti zdůrazňoval závažnost česko-srbské hospodářské spolupráce, v níž spatřoval hlavní zbraň proti německému Drang nach Osten na Balkáně.⁶

S malým zdržením plánovala Pražská úvěrní banka též ustavení pobočky v Sofii, jejímž úkolem mělo být úvěrování všech stávajících i příštích bulharských operací. Balkánské války vyvolaly však značnou nejistotu na peněžních trzích, která nakonec bankovní vedení od zamýšleného plánu odradila. Místo filiálky byla v květnu 1914 otevřena v bulharském hlavním městě pouze expozitura jako kancelář pro obchod s rafinovaným cukrem z orjachovického cukrovaru.⁷

Na jihovýchodě zahájil český bankovní kapitál akvizice nejdříve v Kraňsku, později též v Přímoří a v Dalmácii. Počátkem r. 1893 vyslala Živnostenská banka své nejvyšší představitele, vrchního ředitele a předsedu správní rady, na informační cestu do Lublaně a Terstu. Oba delegáti přivezli o tamních hospodářských poměrech podnětné zprávy, na základě nichž pak byly povolovány úvěry místním peněžním ústavům. Prvním klientem se stala istrijská Podgradska posojilnica in hranilnica. Komunikaci s dalšími slovinskými spořitelny a záložnami banka realizovala zpravidla po doporučeních I. Hribara, lublaňského zá-

5 Česká průmyslová banka. Praha 1915, nestr. výroční zpráva za rok 1914. Zprávy Pozemkové banky 9, 1918, 6, s. 3.

6 Pražská úvěrní banka. Praha 1911, nestr. výroční zpráva za rok 1910. Rovněž Čas 25. 3. 1910.

7 Pražská úvěrní banka. Praha 1915, nestr. výroční zpráva za rok 1914.

stupce pojišťovny Slavia, jehož důvěrnická činnost vyústila i v založení dvou významných afilací.

Jednou z nich byla Ljubljanska kreditna banka, která se konstituovala r. 1903 s akc. kapitálem půl mil. K. Polovinu akcií upsali domácí zájemci, zatímco druhá polovina se ocitla v rukou Živnostenské banky. Zakladatelčiny zájmy hájil v tomto dceřiném ústavu její bývalý úředník J. Pečánka, který tu zastával funkci ředitele. Lublaňská banka se uvedla s mimořádným úspěchem, postupně otevírala filiálky ve Splitu, Celovci, Terstu, Sarajevu, Gorici a v Celji a rozmnožovala své akc. jmění až na 8 mil. K v r. 1911. Při každé nové emisi uplatňovala Živnostenská banka své opční právo, na základě něhož si část vydaných akcií ponechávala a část uvolňovala z nostra jihovýchodním klientům, zejména záhřebské spořitelně Prva hrvatska štedionica. S českou pomocí vyrůstala tak lublaňská banka v čelnou představitelku emancipačních snah slovinského i ostatního jihoslovanského peněžnictví.⁸ Živnobanka vycházela ze svého zakladatelského oprávnění a využívala lublaňskou banku při uskutečňování některých svých operací v Kraňsku, v jižních oblastech Korutan a Štýrska, v Přímoří a rovněž v Charvátsku a Slavonii.

Jadranska banka v Terstu začala pracovat r. 1905 s akciovým kapitálem 1 mil. K, z něhož upsali 375 tis. K místní interestenti a 125 tis. K syndikát, který tvořily Ljubljanska kreditna banka, Banka i štediona za Primorje a Prva hrvatska štedionica; o nerozebrané akcie v hodnotě půl mil. K se zajímala Živnostenská banka za podmínky, že jí budou rezervována dvě místa ve správní radě a že ředitelem ústavu se stane F. Skorkovský z řad jejího personálu. Terstská banka později fuzovala s dubrovnickým ústavem Hrvatska veresijska banka, který měl filiálky ve Splitu, Šibeniku a v Zadru. Mezitím banka pravidelně zvyšovala své akc. jmění, na čemž se vedle Živnostenské banky podílela stále silněji i Ústřední banka českých spořitelů a oba pražské ústavy fungovaly také jako upisovací místa pro rozprodej nerozebraných akcií.⁹

Ústřední banka českých spořitelů byla uvedena v život v době, kdy ji poměry na pražském peněžním trhu nutily k paradoxním krokům — k vyhledávání kontaktů s klientelou za hranicemi domácí ekonomiky. V jejich protokolech o eskontu směnek se proto téměř současně s českými spořitelny začaly objevovat ústavy z nejrůznějších končin říše.

Z Kraňska a Přímoří se stávali komitenty a současně též akcionáři peněžního ústředí českých spořitelů vedle zmíněných afilací Živnostenské banky např. Glavna slovenska hranilnica in posojilnica, Goriška ljudska posojilnica, Ljubljanska mestna hranilnica, Prva dolenska posojilnica, Istarska posojilnica a Tržaška posojilnica, podobně jako z Dalmácie dubrovnické ústavy Hrvatska veresijska banka, Dubrovačka trgovačka banka a Srpska štedionica, dále split-

⁸ AČNB, Živnostenská banka, VV 20. 4. a 22. 5. 1900. Rovněž NL 20. 5. 1900 a FL 1, 1904, 17, s. 5.

⁹ AČNB, Živnostenská banka, VV 21. 3. 1905. Rovněž FL 2, 1905, 11, s. 4.

ská Prva pučka dalmatinska banka a konečně i zadarský Zemljišno-veresijski zavod Kraljevine Dalmacije.

Podobné eskontní obchody orientovala na jih Předlitavska též Česká průmyslová banka a po ní i ústavy druhého sledu jako Česká banka v Praze, Moravská agrární a průmyslová banka v Brně aj.

K mimořádným transakcím na tomto teritoriu přistoupily pouze dvě banky, při čemž jedna obchodovala přímo a druhá oklikami. Živnostenská banka, jejíž centrálu avizovala terstská pobočka a navigovala vídeňská filiálka, měla dílčí úspěchy z účasti na syndikátu zajišťujícím r. 1907 zvyšování akciového kapitálu paroplavební společnosti Navigazione libera Triestina a z úvěrování konzervárny Alimentaire v Liebenau u Štýrského Hradce. Podobné výsledky si slibovala rovněž od akcionování společnosti k těžbě mramoru v okolí Splitu Dalmatinska mramorna industrija.

Podílníci tohoto podniku disponovali r. 1912 provozním kapitálem, jehož polovinu splatila Živnobanka, zatímco druhou polovinu vnesli do zakládané společnosti svými těžařskými a pachtovními právy dosavadní majitelé lomů. Hotovost z české účasti byla však zakrátko vyčerpána a podnik zůstal odkázán na poskytování nejnutnějších úvěrů, potřebných k udržení těžby alespoň v Sedramiči, kde bylo investováno nejvíce a také mramor tam byl dobré jakosti. Vlastní stanovy byly po zdoluhavém povolovacím řízení schváleny teprve r. 1914, kdy se akc. společnost právně konstituovala a mohla zahájit těžbu v plném rozsahu. Předpokládaná prosperita se však nedostavila, když všechna její očekávání utonula ve víru válečné ekonomiky a problémů s ní spojených.¹⁰

Ústřední banka českých spořitelen obcházela statutární omezení svého obchodního programu a přes nastrčenou spol. s r. o. Securitas se pouštěla do četných riskantních operací. Patřilo mezi ně mj. spojení s vídeňskou stavební firmou J. L. Münz, která podél jaderského pobřeží prováděla výstavbu elektráren a malodrah a zejména provozovala rozsáhlou stavební činnost. Banka poskytla podnikateli prostřednictvím Security lombardní a stavební úvěr na jeho práce pro město Opatija a pro akc. společnost Društvo opatijske elektricitete i male željeznice a stejným způsobem se zúčastnila na založení akc. společnosti Österreichische Riviera, která dokončovala hotelové stavby v Pule a zařizovala místní autobusovou dopravu. Transakce byly schváleny r. 1908 a krátce nato se oba dlužníci, stavební podnikatelství i akc. společnost, ocitli v platebních nesnázích. Banka byla nucena převzít majoritu a ujmout se předsednictví v Društvo opatijske elektricitete i male željeznice. R. 1911 získala Ústřední banka českých spořitelen vliv rovněž v pulské akc. společnosti Društvo istrijske elektricitete i male željeznice, kde se její kapitálová účast obešla bez dramatického napětí, které lemovalo kontakty s J. L. Münzem.¹¹

¹⁰ AČNB, Živnostenská banka, VV 22. 6. a 3. 8. 1912. Rovněž FL 9, 1912, 39, s. 2.

¹¹ AIPB, Ústřední banka českých spořitelen, VV 31. 10. a 21. 11. 1910, 27. 1. a 28. 6. 1912, SR 12. 6. 1910 a 28. 1. a 29. 6. 1912. Rovněž Herold československého peněžnictví 1. 1910, 7, s. 7 a 2, 1911, 7, s. 4.

V Uherském království se aktivita českého bankovního kapitálu soustřeďovala na území obývaná Slováky na severu země v souvislém areálu a na jihu v několika menších enklávách, dále na uherskou metropoli a konečně také na teritorium někdejšího Sedmihradska.

Živnostenská banka eskontovala slovenské směnky už od konce 80. let brněnskou a od přelomu století vídeňskou filiálkou, která r. 1903 vyslala svého prokuristu R. Piláta k prozkoumání dalších slovenských odbytových možností. Ten po návratu shrnul zjištěné informace v programovém příspěvku „Uherské Slovensko a český kapitál“, který byl publikován roku 1903 časopisecky v Obzoru národohospodářském a hned vyšel též jako samostatný tisk. Po Živnostenské bance úvérovaly slovenské peněžnictví prakticky všechny větší české peněžní ústavy.

Z reeskontní závaznosti slovenského peněžnictví, jež dosáhla v prosinci 1912 výše 17,8 mil. K, připadaly na české banky téměř plné dvě třetiny. Jednotlivé úvěry byly vyměřovány v relativně nízkých hodnotách a jen v několika případech se změnily v dlouhodobější angažmá. Takovým způsobem se stala Živnostenská banka mateřským ústavem martinské Tatrabanky a ružomerské Úverné banky.

Hornouhorská banka Tatra v Martině byla zřízena slovenskou buržoazií, která z ní chtěla postupně vytvořit vedoucí ústav domácího peněžnictví. Banka však kýženého postavení nedosáhla a po bankrotu klientské firmy v USA utrpěla těžké finanční ztráty. Na nutná sanační opatření získala r. 1910 úvěr 1 mil. K nejprve od Ústřední banky českých spořitelů, zatímco Živnostenská banka jí ke stejnému účelu uvolnila r. 1911 půl mil. K a r. 1913 jeden mil. K. Při této vysoké závaznosti si Živnostenská banka vyhradila jednak zastoupení ve správní radě a jednak vyslala svého úředníka do martinské banky, aby tam vykonával důvěrnickou a revizní službu.¹²

Účastinářský úverový spolok v Ružomberku byl založen místními hospodářskými kruhy a změnil svůj název nejdříve na Úverový spolok a potom na Úverovou banku, která se stala významným článkem slovenské peněžní soustavy. Pravidelné eskontování a zejména účasti na rozmnožování akciové jistiny přeměnily ružomerskou banku ve druhou slovenskou afilaci Živnostenské banky.¹³

S neslovenskými peněžními ústavami v Uherském království vedly běžné obchody neukázněně Ústřední banka českých spořitelů a s dávkou potřebné ostráživosti Živnostenská banka a Česká průmyslová banka. První z uvedených bank vyslala už r. 1905 ředitele brněnské a o rok později ředitele vídeňské filiálky na služební cesty, jejichž cílem bylo provést kontrolu starých, tj. slovenských, a navázat nová, tj. maďarská a rumunská obchodní spojení. Od této doby Ústřední banka českých spořitelů eskontovala směnky jednak budapeštských

¹² AČNB, Živnostenská banka, VV 3. 6., 20. 6. a 30. 6. 1911 a 3. 4., 26. 4., 27. 5., 1. 7., 2. 9. a 17. 9. 1913.

¹³ Ib. VV 20. 2., 11. 6. a 4. 9. 1909. Rovněž FL 6, 1909, 40, s. 4 a 41, s. 3–4 a PO 2, 1909, 10, s. 264.

a jiných maďarských spořitelů, jednak akc. úvěrních společenstev v sedmihradských městech. Některé z těchto úvěrů dosahovaly nezdravých rozměrů, r. 1908 např. výše 5 mil. K budapeštské Magyar pénzügyintézetek központi hitelbankja a 1,5 mil. K subotické Délvidéki közgazdasági bank nebo 5 mil. K aradskému společenstvu Victoria-institut de credit și economii.

Jiné dvě české banky omezovaly své eskontní kontakty jenom na Budapešť, kde však z obav před možnými ztrátami vybíraly klientelu pouze z řad akciových bank nebo velkých spořitelů, respektive privátních bankovních domů. Česká průmyslová banka kreditovala r. 1901 ústavy Magyar ipar és kereskedelmi bank, Budapesti bankkegyesület, Budapest-Terézvárosi takarékpénztár, Živnostenská banka r. 1904 banky a spořitelny Első magyar iparbank, Budapesti takarékpénztár és országos zálogkölcson, Budapest-Lipótvárosi takarékpénztár a rovněž firmám N. Latzko & N. Poper, B. M. Schlesinger aj.

Otevření poboček českých bank v uherské metropoli bylo vázáno na složitá úřední jednání. Proto začali v pražských centrálních uvažovat buď o přisvojování, nebo o zřizování nových budapeštských afilací. Podnět k takovým úvahám poskytlo založení slovenské Ústřední banky v Budapešti, která svou činnost zahájila v prosinci 1908 s akc. kapitálem 200 tis. K. Cílem zakladatelů bylo vybudovat z ústavu peněžní ústředí, které by soustřeďovalo nejenom slovenské, ale perspektivně také rumunské a srbské spořitelny, záložny a úvěrní společenstva z celého Uherského království. K tomu však chyběly potřebné síly i prostředky. Proto začala nová banka záhy kalkulovat s pomocí českého bankovního kapitálu.

Za tím účelem vyslala Živnostenská banka na informační cestu do Budapešti svého experta R. Piláta, který však po návratu případnou spolupráci nedoporučoval. Ústřední banka českých spořitelů sice projevila ochotu k poskytování úvěrů, které však chtěla realizovat jenom po etapách.

V únoru 1909 povolila eskontovat budapeštské směnky až do výše půl mil. K, za což získala tři místa ve správní radě a také možnost vyslat do banky dva důvěrníky. Po devíti měsících byl tento úvěr zvýšen o 1 mil. K a další úvěry byly přisvojované bance poskytovány prostřednictvím známé společnosti Security a také akc. banky Bohemia. Po těchto operacích dosáhla závaznost Ústřední banky u koncernu Ústřední banky českých spořitelů celkové sumy 2,5 mil. K a vzájemný poměr obou partnerů byl upraven smlouvou, jíž ztratil dlužník obchodní samostatnost a stal se plně závislý na svém úvěrci. Ředitelem takto vzniklé afilace byl jmenován I. Izák, prokurista vídeňské filiálky Ústřední banky českých spořitelů, zatímco centrála měla rezervováno osm míst ve správní radě a v dozorčím výboru včetně předsednických funkcí v obou těchto orgánech.¹⁴

Živnobanka přisvojení Ústřední banky v Budapešti odmítla a místo toho přistoupila k založení nové afilace, která se konstitovala v červenci 1910 pod názvem Országos iparbank. Na jejím akciovém kapitálu 2 mil. K participovala

¹⁴ AIPB, Ústřední banka českých spořitelů, VV 8. 4. a 22. 10. 1909, 27. 5. a 30. 9. 1910 a SR 28. 2. a 31. 10. 1909 a 12. 6. a 13. 10. 1910.

zakladatelka polovinou a získala dvě místa ve správní radě. Česká průmyslová banka zřídila svou afilaci v Budapešti v březnu 1911 jako Magyar-Cseh bank s akciovou jistinou 2 mil. K, na níž se zúčastnila obnosem 700 tis. K. Za tuto účast měla banka vyhrazena dvě místa ve vedení své afilace, již povolila eskontní úvěr do 6 mil. K a nekrytý úvěr v běžných účtech do půl mil. K.¹⁵

Vídeňské filiálky a budapeštské afilace pomáhaly Živnobance a České průmyslové bance navazovat kontakty s některými podniky papírenského, cukrovarnického a dřevařského průmyslu v Uherském království. Ústřední banka českých spořitelén, již takovou komunikaci její stanovy zapovídaly, nenašla odvahu k obcházení statutárních ustanovení, jak to učinila prostřednictvím Security na jihu Předlitavska.

Živnostenská banka se stala už počátkem století upisovacím místem na akcie celulózy ve slovenském Martinu. Její úsilí o účast však skončilo fiaskem a zakládáný podnik přešel do koncernu budapeštské Magyar általános hitelbank. Další pokusy, provázené menší publicistickou hlasitostí, nevyvolaly řevnivost maďarské konkurence a byly zakončeny dílčími, i když ne zcela uspokojivými výsledky. Prvním z nich bylo spojení s akciovou společností Žilinská továrěň na celulózu, které byl r. 1907 schválen akceptační úvěr 200 tis. K a r. 1908 hypotéční úvěr 1 mil. K, druhým pak spojení s akciovou společností Uhorská papíreň v Ružomberku, které byl r. 1908 vyměřen akceptační úvěr do 400 tis. K a vzápětí potom změněn na úvěr hypotéční 1 mil. K. V důsledku poměrně vysokých úvěrových závazků zakoupila vídeňská filiálka akcie obou společností, což jí uvolnilo po jednom křesle v příslušných správních radách.¹⁶

Vedle finančních účastí ve slovenských celulózkách přispěla Živnobanka také k založení dvou významných cukrovarů. Společnost pro zřízení podniku v Új-Verbászu byla projektována s akciovým kapitálem 3 mil. K, na němž se měly podílet vždy jednou polovinou Pesti magyar kereskedelmi bank a Živnostenská banka, nebo 5 mil. K, kde měly participovat po 30 % obě uvedené banky a Magyar általános hitelbank, zatím co zbývajících 10 % měli upsat domácí intereseñti. Konsorcium akc. společnosti Bácsmegyei czukorgyár r. t. se ustavilo r. 1911 jako tříčlenné a kvótu Živnobanky si rozdělili mezi sebou její vídeňská filiálka a další tři členové bankovního koncernu, za který pak byli zvoleni do správní rady ředitel filiálky ve Vídni a dva zástupci osijeckého cukrovaru. Společnost pro zřízení cukrovaru v Szolnoku vzešla ze spolupráce stejných iniciátorů a ustavila se r. 1912 pod firmou Szolnoki czukorgyár r. t. s akciovým kapitálem 5 mil. K. Zájmová skupina Živnostenské banky si rozdělila přidělenou kvótu akcií a zastoupení ve správní radě podle stejného klíče jako při předchá-

¹⁵ AČNB, Živnostenská banka, VV 5. 6. a 17. 6. 1909, 28. 4., 17. 5. a 28. 7. 1910 a 21. 2., 24. 6. a 28. 7. 1911. Rovněž PO 3, 1910, 5, s. 115, FL 8, 1911, 12, s. 3 a 46, s. 3 a Slovenský peňažník 2, 1910, 6, s.94 a 114 a 3, 1911, 1, s. 10. AČNB, Česká průmyslová banka, VV 28. 3. 1911 a SR 12. 4. 1911. Rovněž PO 4, 1911, 6, s. 91.

¹⁶ AČNB, Živnostenská banka, VV 16. 11. 1907, 10. 3., 12. 3. a 19. 3. 1908 a 3. 6. a 6. 10. 1908. Rovněž FL 8, 1910, 16, s. 2 a 27, s. 3.

zející operaci. Strojní vybavení obou cukrovarů bylo zadáno První českomoravské akciové továrně na stroje v Praze.¹⁷

Aktivity Živnostenské banky v oborech papírenského a cukrovarnického průmyslu v Uherském království lze srovnávat s dřevařskými obchody České průmyslové banky, z nichž jeden byl lokalizován na slovenské a ostatní na někdejší sedmihradské území. Nejprve Česká průmyslová banka poskytla úvěr 3 mil. K na koupi lesa pro dříve citovanou Žilinskou továrnu na celulózu, jejíž žádost k tomuto účelu byla původně zamítnuta, r. 1909 však při opětném projednávání došlo ke kladnému vyřízení s podmínkou, že celulózka se bude podílet na celé operaci polovičním obnosem.¹⁸

Ze sedmihradských transakcí způsobila České průmyslové bance mnohé starosti těžba dřeva v katastru obce Ratosnya. Provádějící italské firmě Fratelli Bertolini byl povolen r. 1911 úvěr 400 tis. K, který byl následujícího roku zvýšen nejprve o 100 tis. K a pak o dalších 200 tis. K. Hrozícímu úpadku firmy a jeho následkům se snažila banka vyhnout převedením těžby na jiného provozovatele, kterým se pak skutečně stal vídeňský dřevař E. Wohl a tomu byl r. 1911 vyměřen další úvěr 300 tis. K. Tím se angažmá v Ratosnyi zvýšilo na 1 mil. K. Po propuknutí první světové války byla těžba dřeva přechodně přerušena a obnovována teprve r. 1916, kdy byla k tomu účelu založena společnost Ratosnyai erdőipar r. t. s akc. kapitálem 1,3 mil. K. Těživě pohledávky se podařilo odepsat až následujícího roku, kdy byl lesní majetek prodán nové společnosti, na níž se banka jako akcionářka již nepodílela.¹⁹

Uhry v širokém slova smyslu zahrnovaly kromě Uherského království ještě další dvě království na jihu země, Charvátské a Slavonské. Společné jejich území bylo tradičním a rovněž frekventovaným odbytištěm českého kapitálu.

Živnostenská banka se tu pokoušela už r. 1873 propachtovat doły ve Varaždinských Toplicích. Po geologické expertíze byla dokonce vypracována nájemní smlouva, projednávání jejích podmínek se však vlekle natolik, že nájem byl nakonec svěřen jiným zájemcům. Skutečnou obchodní invazi na charvátské teritorium zahájila Živnobanka až po dvacetipěti letech od tohoto prvního pokusu, kdy nejdříve její centrála a pak vídeňská filiálka začaly vyhledávat klientelu v Záhřebu, mezi níž zaujaly přední postavení Hrvatska veresijska banka a pak zejména Prva hrvatska štedionica: obě patřily k významným článkům domácího peněžnictví, takže přibližovaly svého patrona k dalším charvátským peněžním ústavům. Z nich Banka i štediona za Primorje v Sušaku zvýšila v r. 1910 akciový kapitál z 1 na 2 mil. K a vídeňská filiálka upsala celou polovinu nových akcií, takže její ředitel byl delegován do správní rady této provinční afilace.²⁰

17 AČNB, Živnostenská banka, VV 5. 11. a 29. 12. 1910, 30. 6. a 4. 7. 1911 a 16. 1. 1912. Rovněž FL 8, 1911, 27, s. 2.

18 AČNB, Česká průmyslová banka, VV 5. 1. 1909 a SR 27. 1. 1909.

19 Ib. VV 20. 12. 1910, 17. 12. 1912, 10. 9. a 22. 9. 1915, 11. 4., 3. 5., 9. 5., 30. 6. a 15. 10. 1916, SR 21. 12. 1910, 18. 12. 1912, 29. 9. 1915, 12. 4., 5. 5., 2. 6., 30. 8. a 7. 10. 1916.

20 AČNB, Živnostenská banka, VV 25. 6. 1910 a 11. 5. 1911.

V téže době Živnostenská banka obchodně komunikovala také se slavonským územím a usadila se především v Osijeku. R. 1909 kreditovala tamní bankéřskou firmu Sorger & Weismayer a změnila ji na ústav Hrvatska zemaljska banka s akciovým kapitálem 2,5 mil. K. Za polovinu upsaných akcií získala tři místa ve správní radě této další své afilace a po roce se podílela na zvýšení její akc. jistiny i na otvírání filiálek v Záhřebu a v Subotici.²¹

Ještě rychleji a přímočařeji než Živnobanka expandovala do Charvátska a Slavonie Ústřední banka českých spořitelů. Už dva týdny po zahájení své činnosti eskontovala směnky záhřebskému ústavu Hrvatska poljodjelska banka a po něm v kvapném sledu za sebou dalším spořitelnám a bankám v Záhřebu i na venkově: ze záhřebských to byla tradiční Prva hrvatska štedionica a dále Hrvatska komercijalna banka, Hrvatsko-slavonska zemaljska banka nebo Srpska banka, z provinčních na prvním místě Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka v Brodu n. Savom. Do konce října 1905 se podařilo navázat úvěrové styky s 84 charvátskými a slavonskými peněžními ústavu, k jejichž snazšímu ošetřování měla sloužit případně otevřená filiálka v Záhřebu.

Stanovy ale umožňovaly „*řizovati pobočné ústavy v královstvích a zemích, které byly zastoupeny na říšské radě*“. Proto bylo třeba nejprve doplnit příslušné statutární ustanovení, a teprve pak mohla být podána oficiální žádost o souhlas k zamýšlenému rozšíření organizační sítě. Vídeňské ministerstvo vnitra ale budování poboček za hranicemi Předlitavska označilo pro banku za nepřijatelné. Z tohoto důvodu svěčila pak centrála působnost v Charvátsku a Slavonii na právě otevřené filiálce ve Vídni. V prvním svém bilančním roce eskontovala vídeňská filiálka 6 586 charvátských a slavonských směnek za celkovou sumu 19 649 317 K, což představovalo téměř 40 % jejího souhrnného eskontního obchodu.

Spojení s tradičním klientem, jímž byla Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka, převedla Ústřední banka českých spořitelů později na svou českou afilaci Bohemii. Jejím prostřednictvím uvolnila brodské bance r. 1908 dva vysoké úvěry, eskontní do 3 mil. K a vkladový do 1 mil. K, na základě čehož získala dvě místa ve správní radě a jedno v dozorčím výboru. Při zvýšení akciového kapitálu z 1,5 mil. na 2 mil. K r. 1910 bylo pak vysokého obliga využito k tomu, že Bohemia převzala na pokyn mateřského ústavu více než 3 900 kusů nových akcií a nárokovala rovněž dvě místa ve správní radě. Třetinovou držbu akcií prodala Ústřední banka českých spořitelů na sklonku první světové války Pomezkové bance v Praze a Moravské agrární a průmyslové bance v Brně a vytvořila s oběma těmito mladými ústavu konsorcium, které se r. 1918 podílelo na dvojnásobném zvýšení akciové jmění brodské banky.

Z dalších mimořádných transakcí českého bankovního kapitálu vzbudilo po zásluze pozornost těsné spojení Živnostenské banky s osijeckým průmyslem a aktivita dřevařského oddělení České průmyslové banky v charvátských lesních komplexech.

²¹ Ib. VV 3. 10. 1907, 28. 3. a 24. 11. 1908, 17. 1. a 4. 8. 1910, 19. 1., 20. 4. a 4. 5. 1911. Rovněž FL 8, 1911, 11, s. 5 a 12, s. 3 a 9, 1912, 10, s. 2–3 a 11, 1914, 15, s. 3.

Už r. 1905 založila Živnostenská banka se skupinou peněžních ústavů, které se nacházely pod větším nebo menším vlivem její vídeňské filiálky, akc. společnost Prvo hrvatsko-slavonsko d.d. za industriju šećera v Osijeku. Banka upsala osminu jejího akciového kapitálu ve výši půl mil. K, za což se osijecká společnost zavázala, že bude mít smluvně zaručené dodávky řepy a že přenechá své zakladatelce komisionářský prodej cukru a melasy, popřípadě též suroviny. Objekt, který se skládal z cukrovaru a rafinérie, byl postaven a zařízen českými stavebními a strojírenskými firmami, což přijala finanční rubrika Národních listů s uspokojením a nadějí jako další rozšíření česko-jihoslovanských hospodářských styků. Od první kampaně 1906/1907 patřila společnost k trvale úspěšné obchodní klientele, neboť pracovala se ziskem a vyplácela slušné dividendy.²²

Druhým významným osijeckým podnikem, s nímž Živnobanka úzce spolupracovala, byla akciová společnost Union, paromlinsko d.d. Po přestavbě starého vyhořelého závodu v Osijeku a vybudování nového provozu v Barcsu společnost r. 1911 zvýšila akciový kapitál na 2,4 mil. K, při čemž nerozebranou část nových akcií převzaly vídeňská filiálka Živnostenské banky a její afilace Hrvatska zemaljska banka.²³

Česká průmyslová banka měla výhodné kontakty s firmou M. Fischera v Našicích, kterou r. 1908 kreditovala při exploataci dubových komplexů nejprve v Sušaku a pak u Absolendry, a dále s firmou M. Mončilović v Sušaku, pro kterou povolila téhož roku úvěr na těžbu dubového dřeva v Djakovci. Na dobré zkušenosti s oběma těžaři navázala banka sérií dalších dřevařských operací v charvátském prostředí jak v období předválečné hospodářské konjunktury, tak zejména během první světové války. Na podporu této činnosti založila r. 1918 afilaci Hrvatsko-češka industrijska banka. Z plánovaných 20 mil. K akciového kapitálu byly upsány akcie za 12 mil. K, na čemž se podílela dvěma třetinami zakladatelka a jednou třetinou Prva hrvatska štedionica. S bankou byla v říjnu 1918 uzavřena úvěrová smlouva, která však následkem převratných událostí vstupovala v platnost ve zcela změněných politických poměrech.²⁴

Snahu eskontovat peněžní ústavy v Bosně a Hercegovině, respektive úvěrovat tamní ekonomický potenciál začaly české banky projevovat teprve v předvečer anexe těchto zemí. Ústřední banka českých spořitelen využívala k tomu např. informací zaměstnanců Českomoravských elektrotechnických závodů F. Křížík, kteří spolupracovali při elektrifikaci bosenských měst a doporučili bance povolit eskontní úvěr spořitelnám v Brčku, Banjaluce, Prijedoru a v Mostaru a komunální úvěr městu Travnik. Obchody většího rozsahu realizovaly české banky později, když se Živnostenská banka a Česká průmyslová banka zapojily r. 1910 do syndikátu k založení akc. pojišťovny Herceg-Bosna, nebo když se Česká

22 AČNB, Živnostenská banka, VV 9. 6. a 22. 9. 1905. Rovněž NL 3. 9. a 29. 10. 1905 a FL 2, 1905, 35, s. 4.

23 AČNB, Živnostenská banka, VV 1. 3. 1910, 18. 11. 1911 a 10. 9. 1913. Rovněž FL 8, 1911, 20, s. 2 a 10, 1913, 4, s. 2.

24 AČNB, Česká průmyslová banka, VV 4. 6., 2. 7., 24. 9. a 15. 10. 1918, SR 12. 6., 9. 7., 30. 9. a 24. 10. 1918. Rovněž PO 8, 1918, 7–8, s. 88.

průmyslová banka podílela r. 1913 na konstituování sarajevského peněžního ústavu Srpska centralna banka.

Posledně uvedené české banky se pokusily realizovat v Bosně a Hercegovině také zajímavé mimořádné operace. Živnostenská banka zahájila přípravy ke zřízení mostarské akciové společnosti Hercegovacka pivovara d.d. Z podnětu strojírny Novák & Jahn v Praze převzala pro zakládaný podnik v letech 1912–1914 funkci upisovacího místa, které se však nakonec zřekla, když místní zájemci zůstali k subskripčním naprosto pasivní.

Česká průmyslová banka se zúčastnila prostřednictvím svého dřevařského oddělení jednak r. 1908 na prodeji dřeva ze státních lesů v oblasti Drinjače, jednak na založení dřevařských akciových společností: r. 1910 to byla společnost Jela, d.d. za exploatiranje i eksportiranje drva, a r. 1913 Gregorsenovo d.d. za šumsku industriju.

Vývoz českého kapitálu do balkánských států, tradiční sféry zájmů a konkurence rakousko-uherského, německého a francouzského kapitálu, byl spojen s běžnými obchody českých bank a smělymi zakladatelskými činy Pražské úvěrní banky a České průmyslové banky.

Ústřední banka českých spořitelen komunikovala s peněžnictvím v Srbsku prostřednictvím dvou bělehradských bank: jednou byla Izvozna banka, již poskytla r. 1901 vysoký úvěr 1,5 mil. K, druhou Beogradska trgovačka banka, které byl téhož roku povolen úvěr do půl mil. K. V Černé Hoře pak udržovala spojení s cedulovým ústavem Crnogorska narodna banka a se spořitelny v Podgorici a v Nikšići.

Podobné eskontní obchody uskutečňovaly v Srbsku také další české banky, pouze Pražská úvěrní banka si však troufala přejít od nich také k mimořádným operacím, když založila akciový cukrovar a rafinérii v Čupriji a akcionovala pivovar v Jagodině.

Podnět k jednání o udělení koncese pro čuprijský cukrovar poskytl bělehradský Čech R. Picka, který navrhoval účast na tomto podniku nejprve Živnostenské bance a teprve když odtud odešel s nepořízenou, obrátil se na Pražskou úvěrní banku. Lákavá nabídka tam došla většího porozumění, a proto byl bankovní ředitel vyslán na studijní cestu do Bělehradu, aby vyšetřil celkovou situaci srbského cukrovarnického průmyslu. Na základě jeho informací byla uzavřena dohoda s firmami Čirković i komp. v Bělehradě a Braće Minh v Paraćinu o založení akciové společnosti pro zřízení cukrovaru a rafinérie v Čupriji. Akciový kapitál měla zajistit z 80 % česká banka, kdežto na dva její srbské partnery připadala 20 % kapitálová účast. Po zdlouhavém jednání, do něhož zasahovali z obou stran i politikové, byla koncese definitivně udělena a v červenci 1911 se konstitovala Srbsko-česká továrna a rafinérie cukru s akciovým kapitálem 5 mil. K. Stavbu i vybavení závodů zadala společnost pražským stavebním a strojírenským firmám. Cukrovar s rafinérií byl zařízen na zpracování až 8 tun řepy při současné rafinaci veškerého výrobku.²⁵

²⁵ AČNB, Pražská úvěrní banka, SR 18. 12. 1909, 8. 1. a 12. 12. 1910, 10. 3., 13. 4. a 25. 8. 1911. Rovněž NL 23. 6., 3. 9. a 29. 10., 1911.

První kampaň ale narazila na vážné obtíže. Byla zahájena za citelného nedostatku dopravních prostředků, který nastal jejich nasazováním pro přepravu vojska a jeho materiálu za první balkánské války. Současně byli povoláni zaměstnanci cukrovaru na vojenská cvičení a po vyhlášení mobilizace musili nastoupit vojenskou službu také rolníci. Důsledky válečných poměrů zhoršovalo i nepříznivé počasí, když na podzim 1912 nastaly vydatné deště a okolí Čuprije bylo zpuštěno povodněmi. Za této situace skončila kampaň ztrátou. Přes tento výsledek zakladatelé věřili v příznivější vývoj, zvláště když se srbské území po balkánských válkách rozšířilo, což mohlo mít vliv na rostoucí poptávku po potravinách, mj. také po cukru. Očekávání se však nesplnila a také další kampaň byla ztrátová. Srbská vláda sice dovolila bezcelný dovoz řepy ze sousedních Uher, přesto však celková bilance zůstala natolik nepříznivá, že neumožňovala vyplácení dividendy.

Za první světové války byl provoz v cukrovaru několikrát přerušen a tovární objekty utrpěly značné škody při přesunech front. V zemi, která se nacházela ve válečném stavu, nemohly být sjednány smlouvy na dodávky řepy, takže kampaň 1915/1916 nebyla vůbec zahájena a následující kampaň trvala jen několik dní, po nichž musila být předčasně ukončena.

Druhou zakladatelskou operací Pražské úvěrní banky v Srbsku byla přeměna pivovaru v Jagodině v akciovou společnost. S možností akcionování tohoto podniku počítalo bankovní vedení od srpna 1911 a přeměnilo ji ve skutečnost v lednu 1912 založením společnosti Parostrojevna pivovara i sladara M. J. Kosovljanina s akciovým kapitálem 2 mil. din. Banka vyplatila původnímu majiteli 350 tis. K, vyrovnala všechny jeho pohledávky a angažovala jej za ředitele. Oba závody, pivovar se sladovnou, byly pak pražskými firmami přestavěny a vybaveny moderním strojním zařízením. Díky tomu výroba neobyčejně rychle stoupala, takže už r. 1913 společnost přistoupila k vyplácení první dividendy. Dobré bilanční výsledky pokračovaly i po propuknutí první světové války. R. 1915 byl však podnik obsazen německou armádou, která jeho objekty za pozdějšího ústupu zpusťovala.²⁶

Dalším státem na Balkáně, k němuž Pražská úvěrní banka upírala svou obchodní pozornost, bylo Bulharsko. Pro cukrovarnický průmysl měla země snad ještě výhodnější podmínky než Srbsko, kterých však dlouho využíval pouze jediný cukrovar zřízený belgickou akciovou společností. Jeho obchodní úspěchy volaly po následování, takže v prosinci 1910 požádala banka o udělení koncese pro stavbu druhého cukrovaru.

Po kladném vyřízení žádosti se v srpnu 1912 ustavila akciová společnost Bałgarsko-češko d.d. za zacharna promišlenost s akciovým kapitálem 6 mil. leva. Stavbu i strojní zařízení podniku, který byl umístěn do Gorné Orjachovice, zajišťovaly opět pražské firmy. Před úplným dokončením byly však objekty postiženy silným zemětřesením, jež zničilo všechny vedlejší budovy. Přesto se podařilo stavbu v plánovaném termínu dokončit a cukrovar zvládl i nevelkou

první kampan 1913/1914. Potíže počátečního provozu se podařilo překonat po třech letech, kdy společnost mohla vyplácet přiměřenou dividendu a připravovala zvýšení akciového kapitálu.²⁷

Iniciativní kroky Pražské úvěrní banky v Srbsku a Bulharsku, hodnocené národohospodářskou publicistikou jako praktické uskutečňování slovanské vzájemnosti, našly odezvu i v obchodních projektech jiných českých bank. Živnobanka vyslala r. 1911 na Balkán dokonce J. Preisse v doprovodu odborného inženýra a jejich cílem bylo získat informace „o tamních průmyslových akcích, v první řadě cukrovarnických“. Novopečený ředitel hypotéčního oddělení byl po návratu z cesty zmocněn k opatření koncese pro cukrovar v Sofii. Z plánované akce ale nakonec sešlo pro neutěšenou situaci, která v zemi zavládla po balkánských válkách.

V průběhu první světové války začala v Bulharsku operovat také Česká průmyslová banka, která od tamního svého obchodního zástupce obdržela v březnu 1917 doporučení založit v Sofii malobanku. Nejvyšší bankovní orgány přijaly doporučovanou transakci s netajenými sympatiemi, rozcházely se však v termínech její realizace: výkonný výbor chtěl celou záležitost projednat teprve po uklidnění poměrů, správní rada se usnesla zahájit „*vážná jednání ihned*“. Návrh byl předán k podrobné diskusi ve výkonném výboru, kde s konečnou platností zvítězilo opatrnější stanovisko, které odkazovalo na další zkoumání. Tím se celá věc protáhla hluboko do r. 1918 a ve sledu jeho podzimních událostí vzala za své.

Tatáž Česká průmyslová banka expandovala také do sousedního Rumunska, kde uplatnila jednu ze svých největších dřevařských operací. V únoru 1909 schválila její správní rada návrh na financování nezvykle rozsáhlé exploatace lesů v Dofteaně. Jednalo se o těžbu bukového, jedlového a smrkového dřeva v ceně 2,2 mil. K. Podle předložené bilance měl rozpracovaný obchod vysokou hodnotu a záruku na něm převzaly těžařské firmy budapeštského K. Neuschlosze a dofteanského K. Rennerta. Z iniciativy obou těžařů se v dubnu konstitovala akc. společnost Erdöer tékesítési r. t. se sídlem v Budapešti a s akciovým kapitálem 2,8 mil. K. V červnu 1909 převzala česká banka akcie Rennertovy a v lednu 1913 akcie Neuschloszovy. Jakmile se oba majitelé vzdali svých akcionářských práv, stala se společnost výlučně českou záležitostí. Předsedou její správní rady se stal český zástupce a také všechna křesla v tomto orgánu, podobně jako v dozorčím výboru, byla obsazena českou reprezentací. Exploatace lesních komplexů v Dofteaně byla mimořádným obchodem nejenom svou lokalizací, ale i objemem kapitálové účasti.²⁸

V průběhu této operace zřídila Česká průmyslová banka v Bukurešti také první svou zahraniční afilaci. O takový ústav začala projevovat zájem už v květnu 1911, kdy se mohla zúčastnit na akciové bance, jejíž založení připravoval bukureštský bankovní dům Koralek & Müller. Nabízené účasti se ale na-

²⁷ Ib. SR 22. 10. a 29. 12. 1910.

²⁸ AČNB, Česká průmyslová banka, VV 8. 1. 1913 a SR 2. 3. 1915.

konec vzdala s odůvodněním, že její zástupci by musili příliš často cestovat do vzdáleného rumunského hlavního města.

Jen o pár měsíců později, kdy se na bukureštském peněžním trhu vynořila možnost zdánlivě výhodnější transakce, však tato argumentace jakoby pozbyla platnost. Na doporučení svého důvěrníka chtěla Česká průmyslová banka zřídit v Bukurešti směnárnou s akciovým kapitálem 1 mil. lei. Při vypracovávání návrhu stanov se však projekt postupně rozšiřoval, takže původně uvažovaná směnárna se nakonec nerealizovala a byla nahrazena malobankou. Ta byla v lednu 1912 ustavena pod názvem Banca industrială română, do jejíhož ředitelství a správní rady vyslala zakladatelka po dvou zástupcích. Obchody této afilace se však nevyvíjely podle očekávaných předpokladů, a proto byl mateřský ústav nucen provést v jejím vedení personální změny a přistoupit k reorganizaci na řádnou obchodní banku s akciovým kapitálem 5 mil. lei. Když se však i toto opatření minulo účinkem, bylo v říjnu 1912 přijato důvěrné usnesení: „*Do Rumunské průmyslové banky více se neangažovati a na základě poměrů na Balkáně i v Rumunsku zavládnoucích prostudovati a připravovati likvidaci*“.²⁹

Na český peněžní trh vstupovalo svými obchody nejdříve vídeňské bankovníctví a krátce po něm také finančně slabší bankovníctví domácí, představované německými a s malým zpožděním i českými ústavy. Domácí banky začínaly poměrně záhy operovat na širokém obchodním území a využívaly k tomu pestré organizační sítě, kterou tvořily jak filiálky a expozitory, tak přisvojované a zakládáné afilace.

Domácí české ústavy zřizovaly na podporu své jihovýchodní expanze mimočeské pobočky v metropoli a ve významnějších administrativních a hospodářských centrech na jihu Předlitavska, respektive za jeho hranicemi. Živnostenská banka otevřela své filiálky postupně ve Vídni a v Terstu, Česká průmyslová banka ve Vídni, Terstu a v Lublani, Ústřední banka českých spořitelen ve Vídni a v Terstu, Pražská úvěrní banka v Bělehradu a konečně Pozemková banka v Lublani.

Cizí afilace s větší či menší mírou závislosti rozestřela Živnostenská banka v Lublani, Terstu, Vídni, Budapešti, Osijeku, Sušaku a rovněž v Sarajevu a Bělehradu, Česká průmyslová banka v Budapešti, Bukurešti, Záhřebu a v Sofii, Ústřední banka českých spořitelen v Budapešti a prostřednictvím Bohemie rovněž v Brodu n. Savom, Bělehradu a v Ruse.

S pomocí tohoto organizačního aparátu realizovalo české bankovníctví za hranicemi domácí ekonomiky vedle běžných obchodů také sérii mimořádných transakcí. Výsledkem obchodní aktivity Živnostenské banky bylo utváření jejího bankovního koncernu, do něhož se postupně včleňovaly mj. cukrovary v Osijeku, Új-Verbászu a v Szolnoku a podniky na těžbu mramoru ve Splitu. Pražská úvěrní banka akcionovala cukrovary v Čupriji a v Gorné Orjachovici a pivovar v Jagodině. Česká průmyslová banka se specializovala na účasti při těžbě dřeva v lesích bývalého Sedmihradska, v Charvátsku a Slavonii a rovněž

v Bosně a Hercegovině. Ústřední banka českých spořitelů eskontem směnek a emisemi bankovních dluhopisů získávala klientelu na území celé monarchie a obcházela svá statutární omezení, když oklikami přes společnost Securitas a akc. banku Bohemia avizovala malé peněžní ústavy a nejrůznější podniky ve Vídni, Budapešti, Opatiji, Pule, Brodu n. Savom a také v Bělehradu.

Zkratky

AČNB Archiv České národní banky v Praze

AIPB Archiv Investiční a Poštovní banky v Praze

FL Finanční listy

NL Národní listy

PO Peněžní obzor

SR protokoly o schůzích správní rady

VV protokoly o schůzích výkonného výboru

Resumé

České obchodní banky zřizovaly na podporu své jihovýchodní expanze pobočné ústavy ve Vídni a v dalších městech na jihu Předlitavska, respektive i za jeho hranicemi. S pomocí filiálek nebo afilací realizovaly pak za hranicemi domácí ekonomiky vedle běžných bankovních obchodů také sérii mimořádných transakcí zejména v potravinářském průmyslu a při těžbě surovin.